

Barbara Banaś

Kilka uwag na temat etyki zawodu bibliotekarza w epoce kryzysu wartości moralnych

---

Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy 4/4, 12-15

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kilka uwag na temat etyki zawodu bibliotekarza w epoce kryzysu wartości moralnych

„Z każdym człowiekiem na świat przychodzi coś nowego, co nie istniało wcześniej, coś początkowego i jedyne (...) To przede wszystkim ta jedyna, wyjątkowa jakość, która każdemu jest powierzona, aby ją rozwijał i urzeczywistniał.”

Martin Buber

Ogromny problem współczesnego świata wynika z faktu, że priorytetową wartością jest wzrost gospodarczy, a nie rozwój człowieka. To postęp techniki wyznacza kierunek działania, a nie kultura ludzka. Stąd tak ważne jest zachowanie i rozwój wartości ludzkich, aby nie dopuścić do sytuacji, w której człowiek stanie się tylko przedmiotem, konsumentem, a nie podmiotem wszelkich procesów i działań na naszym globie. Obserwuje się proces powstawania wyzwań na wezwania czasu. Jakże aktualne stają się wezwania zawarte w „Krytyce praktycznego rozumu” Immanuela Kanta: 1) *postępuj tak, abyś mógł chcieć, aby zasada twego postępowania była prawem powszechnym*; 2) *postępuj tak, aby ludzkość nigdy tobie ani innym jednostkom nie służyła za środek lecz zawsze była celem*; 3) *postępuj tak, abyś swoją wolę mógł uważać za źródło prawa powszechnego*.¹ Jego koncepcja na życie człowieka kładzie nacisk na obowiązek czy powinność.²

Kryzys moralny wymusza powrót do etyki – nauki o moralności, która wyznacza ogół zasad i norm postępowania w danej

---

¹ J. Legowicz: *Zarys historii filozofii*. Warszawa, 1991, s. 384.

² P. Vardy, P. Grosch: *Etyka: poglądy i problemy*. Poznań, 1995, s. 60.

epoce i środowisku.³ Na jej płaszczyźnie w obszarach różnych grup zawodowych powstawała i powstaje etyka zawodowa. Jej tradycja wobec różnych zawodów sięga czasów starożytnych, ale obecnie jej problematyka uzyskała ogromne znaczenie w społeczeństwie. Często jest ona pojmowana jako: 1) normy spisane, odpowiadające na pytanie, jak przedstawiciele zawodu powinni postępować, 2) przekonania moralne przedstawicieli zawodu, 3) postępowanie przedstawicieli zawodu, oceniane wg kryteriów moralnych. Przy takim rozumieniu etyki można wyróżnić jej trzy aspekty: aspekt normatywny (postulaty, ślubowania, kodeksy), aspekt świadomościowy (przekonania psychomoralne) i aspekt sprawczy (rzeczywiste zachowania moralne pracownika).

Refleksja etyczna w środowisku bibliotekarskim na przestrzeni dziejów była zawsze obecna. Ciągłe żywe są prawa bibliotekarskie S. R. Ranganathana zawarte w dziele pt. „Five laws of library science”: 1. *Książki są po to aby z nich korzystać*; 2. *Daj każdemu czytelnikowi odpowiednią dla niego książkę*; 3. *Każda książka ma swojego czytelnika*; 4. *Oszczędzaj czas czytelnika*; 5. *Biblioteka jest żywym, rozwijającym się organizmem*. Według wyobrażeń autora, książka powinna ciągle znajdować się w obiegu, należy przełamywać wszelkie bariery dostępu do książek w procesie kształcenia, katalogi mają być źródłem, które pozwoli czytelnikowi znaleźć właściwą książkę, biblioteka powinna oferować jak najlepiej rozbudowany aparat informacyjny (katalogi) w celu efektywnego wyszukiwania książek, należy postrzegać bibliotekę jako instytucję niezbędną do funkcjonowania większej społeczności.

Obecnie te same zasady są zupełnie inaczej interpretowane. Tak wiele się zmieniło w obrazie funkcjonowania biblioteki. Jej niezbędnymi elementami prawidłowego istnienia i rozwoju są: komputeryzacja, digitalizacja, telekomunikacja, połączenia bezprzewodowe, Internet i jego narzędzia. Pojawiły się usługi typu on-line: e-reserve (elektroniczna rezerwacja), e-renewal (elektroniczna prolongata dokumentów), virtual reference (wirtualna informacja), self-initiated transaction (transakcja inicjowana przez bibliotekę, np. tworzenie konsorcjum i wspólny zakup elektronicznych źródeł – bazy danych), end-

---

³ W. Kopaliński: *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*. Warszawa, 2000, s. 159.

users searches. Powszechnie w użyciu stały się nowe produkty elektroniczne: e-books, e-journals, digital audio books, print-on-demand (PoD) – cyfrowa technologia druku na żądanie, audiovisual media⁴, e-prints (Definicja wg US Departement of Energy, Office of Scientific and Technical Information mówi: *dokumenty przed publikacją; zwłaszcza artykuły wysłane do czasopism w celu opublikowania. American Physical Society rozszerza ją o e-prints i dodaje: każda praca w formie elektronicznej, będąca w obiegu poza tradycyjnym środowiskiem wydawniczym*)⁵, zasoby naukowe dostępne w formatach open-access. Mówi się o hybrydyzacji usług biblioteki w wirtualnej przestrzeni edukacyjnej, która obejmuje: repozytoria cyfrowe (dostęp do pełnych tekstów podręczników i skryptów), świadczenie usług informacyjnych on-line (poprzez e-mail, video konferencje). Prowadzone są prace nad poszukiwaniem uniwersalnego interfejsu wyszukiwawczego o nazwie GSI (generic search interface). Pięć praw Ranganathana możemy rozważać dzisiaj w odniesieniu do źródeł on-line. Są one tworzone po to, by były wykorzystywane przez użytkowników. Problemem jest eliminowanie wszelkich przeszkód, które uniemożliwiają ich efektywne przeszukiwanie. Na szeroką skalę prowadzi się proces integracji elektronicznych źródeł informacji w wirtualne środowiska nauki i wiedzy oraz dąży się do zapewnienia użytkownikowi dostępu do kompleksowej informacji w każdym czasie 24h, siedem dni w tygodniu i w każdym miejscu.

Na przestrzeni XX i w pierwszych latach XXI wieku obserwuje się nie tylko szeroką dyskusję na temat zawodu bibliotekarza w świecie wartości, ale zaczynają się pojawiać konkretne dokumenty (deklaracje, kodeksy etyki zawodowej), które są wyrazem ogromnej świadomości bibliotekarskiego środowiska wobec ciągłych zmian gospodarczych, ekonomicznych, technicznych oraz wynikających z nich korzyści i zagrożeń. Powstają nowe formy dokumentów, zmieniają się potrzeby czytelników, zmienia się rola i charakter pracy bibliotekarza. Pierwszy

---

⁴ A.N. Jankowska : *Najnowsze trendy w amerykańskich bibliotekach akademickich*. W: „EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy” [on-line] 2005, nr 7. Dostępny w World Wide Web : <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/68/jankowska.php>

⁵ A. Kamiński: *E-printowa rewolucja*. W : „EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy” [on-line] 2002, nr 4. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/33/kaminski.php>

profesjonalny kodeks etyki biblio-tekarskiej powstał w Stanach Zjednoczonych i został formalnie uchwalony przez ALA (American Library Association) w 1938 roku. Prawie trzydzieści pięć krajów świata, w tym czternaście z Europy posiada kodeksy etyki zawodowej bibliotekarzy. Dokumenty te co pewien czas, w zależności od potrzeb i zaistniałych zmian kulturowych oraz cywilizacyjnych są aktualizowane.⁶ Podkreśla się, że czytelnik stanowi serce biblioteki i on jest najważniejszy, mimo iż tyle się mówi o tym, że żyjemy w erze publikacji cyfrowych i elektronicznych oraz bardzo nowoczesnych rozwiązań technologicznych (end-user era).

W Polsce po burzliwej dyskusji zatwierdzono „*Kodeks etyki bibliotekarza i pracownika informacji naukowej*”⁷. Dokument ten został oficjalnie przyjęty w 2005 roku przez zespół autorski i przedstawiciele Zarządu SBP oraz po uwzględnieniu opinii wyrażonych w debacie krajowej. Obejmuje on trzy części. Pierwsza dotyczy zasad ogólnych. Druga zawiera normy etyczne dla bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej wobec społeczeństwa, użytkowników, zasobów bibliotecznych i informacyjnych, kolegów i zawodu oraz wobec pracodawcy. Trzecia część obliguje środowisko bibliotekarskie do przestrzegania zasad etyki zawodowej zawartej w kodeksie. Kodeks nie ma charakteru prawnego, jest deklaracją praw i obowiązków, która służy tworzeniu i rozpowszechnianiu jego misji zarówno wewnątrz tej grupy zawodowej jak i w oczach szerokiej publiczności.

Barbara Banaś

---

⁶ Z. Gębołyś: *Kodeksy etyki zawodowej bibliotekarzy w Europie*. W: *Bibliotekarz w świecie wartości*. Wrocław: Dolnośląska Szkoła Wyższej Edukacji Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, 2003, s.113 ; Aktualny *Code of Ethics of the American Library Association* dostępny w World Wide Web :

<http://www.ala.org/ala/oif/statementspols/codeofethics/codeethics.htm>

Aktualna strona IFLA (International Federation Library Association) obejmująca kolekcję przewodników, kodeksów etyki zawodowej bibliotekarzy różnych krajów świata dostępna w World Wide Web:

<http://www.ifla.org/faife/ethics/codes.htm>

⁷ Kodeks etyki zawodu bibliotekarza i pracownika informacji naukowej dostępny w World Wide Web: http://ebib.oss.wroc.pl/sbp/kodeks_etyki.html